Nr 223.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 kap. 11 § strafflagen; given Stockholms slott den 21 mars 1922.

Under åberopande av bilagda, i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ändrad lydelse av 2 kap. 11 § strafflagen.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

A. Åkerman.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 2 kap. 11 § strafflagen.

Härigenom förordnas, att 2 kap. 11 § strafflagen skall hava följande ändrade lydelse:

Vid sådan förvandling, som i 10 § sägs, svare tre dagars fängelse mot böter icke överstigande tio riksdaler, fyra dagars fängelse mot böter utöver tio till och med tjugu riksdaler, samt varje följande dags fängelse mot tjugu riksdalers böter, dock med iakttagande, att fängelsestraffet ej må sättas över sextio dagar, så att

böter icke	överstigande			10	rdr	svara	emot	3	dagars	fängelse
däröver	till	och	med	20	»	»	»	4	»	»
»	»	»	»	40	»	»	»	5	»	»
»	»	»	»	60	»	»	»	6	»	»
»	»	»	»	80	»	»	»	7	»	»
»	»	»	»	100	»	»	»	8	»	»

och så vidare.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1922.

De enligt dittills gällande lag bestämda förvandlingsstraff, vilka före nämnda dag börjat verkställas, skola dock jämlikt därom meddelade beslut fullbordas; men dylikt beslut, som först sagda dag eller senare till verkställighet förekommer, skall anses förfallet och ny förvandling ske med tillämpning av denna lag.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott fredagen den 24 februari 1922.

Närvarande:

Statsministern och ministern för utrikes ärendena BRANTING, statsråden LINDQVIST, THORSSON, OLSSON, SANDLER, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, ÅKERMAN, LINDERS, SCHLYTER, ÖRNE.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Åkerman anmäler ärende angående ändring av 2 kap. 11 § strafflagen samt anför:

»Nu gällande grunder, efter vilka böter (och viten), för det fall att den dömde saknar tillgång till deras fulla gäldande, skola förvandlas till frihetsstraff, återfinnas i 2 kap. 10—12 §§ strafflagen, vilka lagrum erhållit sin nuvarande lydelse genom lagen den 16 maj 1884 (nr 21) om upphävande av strafflagens stadganden angående fängelsestraff vid vatten och bröd. I 11 § meddelas den tariff, som angiver, huru många dagars fängelse för varje fall skola svara mot ett ådömt bötesstraff. Denna tariff har givetvis upprättats med hänsyn till det vid tiden för dess tillkomst gällande penningvärdet, vilket sistnämnda följaktligen alltsedan utgjort och fortfarande utgör den måttstock, efter vilken bötesstraff förvandlas till fängelse.

I sakens natur ligger, att en dylik tariff, i samma mån som förskjutningar äga rum i det penningvärde, varefter densamma från början anpassats, alltmera måste förlora den egenskap, som framför allt bör vara för densamma utmärkande, nämligen den att vara en rättvis avvägare av förhållandet mellan bötesstraffen och de frihetsstraff, vartill dessa skola förvandlas. Sistnämnda straff, förvandlingsstraffen, böra ju nämligen, såvitt möjligt, vara till graden likvärdiga med de bötesstraff, som de äro ämnade att ersätta. Därest tariffen på ett riktigt sätt anpassats efter ett visst penningvärde, kommer emellertid en jämlikt densamma företagen strafförvandling att, i händelse penningens värde efter tariffens upprättande stigit, verka såsom en lindring, men om penningvärdet sjunkit, framstå såsom en skärpning av det straff, som ådömts

vederbörande, i vilketdera fallet som helst en oegentlig och för straffförvandlingens syfte främmande verkan. Det är därför under alla förhållanden nödvändigt att tid efter annan undersöka, huruvida inträffade förändringar i penningvärdet böra föranleda ändring i grunderna för bötesstraffens förvandling till frihetsstraff. Den allbekanta förskjutning i penningvärdet, som under de senare åren ägt rum, gör för närvarande en dylik undersökning i särskilt hög grad behövlig.

Enligt vad från sakkunnigt håll uppgivits, torde man vara berättigad antaga, att penningvärdet i vårt land för närvarande vida understiger hälften av penningvärdet under förra delen av 1880-talet, då, såsom nämnts, 2 kap. 11 § strafflagen erhöll sin nuvarande lydelse. De beräkningar, som ligga till grund för detta antagande och på vilka jag här icke närmare skall ingå, giva med avseende å partiprisen till resultat en stegring från förra hälften av 1880-talet till innevarande års början med 103 procent och med avseende å levnadskostnaderna i allmänhet en stegring under samma tidrymd med 155 procent.

I och för sig skulle väl en dylik betydlig minskning i penningvärdet kunna åberopas såsom skäl för en mera genomgripande reform av bötesstraffet, sträckande sig jämväl till själva straffsatserna. Med hänsyn till den så gott som fullständiga ovissheten om det höjdläge, där den för närvarande ganska starkt fluktuerande allmänna prisnivån under en mer eller mindre avlägsen framtid kan komma att stadga sig, torde det emellertid icke böra ifrågasättas att nu vidtaga en dylik lagstiftning, vilken, därest den skulle följdriktigt genomföras, borde utsträckas till samtliga de lagar och författningar, där bötesstraff stadgas. Det torde för övrigt kunna tagas för givet, att vid bötesstraffens utmätande inom de nu bestämda latituderna en viss hänsyn tages till den inträdda minskningen i penningens värde, så att de olika brottsarternas s. k. normalstraff faktiskt komma att ligga högre på straffskalan än tidigare med det högre penningvärdet varit fallet. Denna utväg att i det hänseende, varom nu är fråga, på lagskipningens väg neutralisera verkningarna av penningvärdets minskning, gör uppenbarligen behovet av en lagstiftning, som uppåt utvidgar böteslatituderna, mindre trängande.

Samma skäl kunna icke anföras för uppskov med ändring av den tariff, efter vilken böter förvandlas till fängelse. En dylik ändring berör allenast ett lagrum i strafflagen och synes därför utan olägenhet kunna vidtagas, även om det kan förväntas, att nya förskjutningar i penningvärdet inom en föga avlägsen framtid komma att inträffa, vilka måhända betinga en ny revision av tariffen. Att vid tariffens tillämpning taga någon hänsyn till, att penningvärdet ändrats, är givetvis uteslutet. Därest

tariffen lämnas oförändrad, består såsom en ofrånkomlig konsekvens därav det av det nuvarande låga penningvärdet beroende missförhållandet mellan själva bötesstraffen och de frihetsstraff, som under vissa förutsättningar träda i deras ställe. Den orättvisa, som under alla omständigheter ligger häri, blir tydligen större, i samma mån som domstolarna använda sig av den nyss berörda möjligheten att motverka penningvärdets minskning genom att tillmäta nominellt kraftigare bötesstraff. En jämlikt den nu gällande förvandlingstariffen företagen bötesförvandling kommer då faktiskt att verka icke blott såsom ett höjande av det ådömda straffet utan även såsom en skärpning av det straff, som med den ifrågavarande böteslatituden från början avsetts.

Vad nu anförts synes mig tillfullo ådagalägga behovet av en ändring av 2 kap. 11 § strafflagen. Jag har därför inom justitiedepartementet låtit upprätta ett förslag till sådan ändring. Detta förslag utgår ifrån, att man givetvis icke kan uppnå ett resultat, exakt anslutande sig till det värde, som penningen för närvarande verkligen äger. Detta värde låter sig ju till en början endast approximativt beräknas. Det torde vidare vara försiktigast att räkna med, att den tendens till stegring av penningvärdet, som under den senaste tiden förmärkts, även i fortsättningen kommer att göra sig i viss mån gällande. Den förändring av förvandlingstariffen, som otvivelaktigt lärer vara erforderlig, synes därför knappast böra alldeles anslutas till ett fullt så lågt penningvärde, som det vilket beräknas för närvarande vara rådande. Det förefaller som om den nya tariffen lämpligen skulle kunna upprättas med hänsyn till ett penningvärde, beräknat till hälften av det, vilket gällde under förra delen av 1880-talet och som måste antagas ligga till grund för den nu gällande tariffen. Den nya tariffen synes då böra inrättas enligt den principen, att ett visst bötesbelopp, som förvandlas enligt densamma, övergår i ett förvandlingsstraff till graden så nära som möjligt likvärdigt med det, som uppstår, därest hälften av samma bötesbelopp förvandlas enligt de grunder, som för närvarande tillämpas. Därigenom försättes den, som dömes att böta t. ex. 100 kronor, med avseende å förvandlingsstraffet i enahanda belägenhet som om han, underkastad nu gällande förvandlingsregler, dömts att böta 50 kronor. Därmed torde också lagändringens syfte få anses vunnet. Det må framhållas, att nyss angivna princip icke medför, att ett visst bötesbelopp, förvandlat enligt den nya tariffen, kommer att giva till resultat ett förvandlingsstraff motsvarande hälften av det som uppstår, därest samma bötesbelopp förvandlas enligt den nu gällande tariffen, något som beror därpå, att sistnämnda tariff, vilken utgår från ett minimum för förvandlingsstraffet av tre

dagars fängelse, tillföljd därav genomgående för varje grupp av bötesbelopp upptager ett förvandlingsstraff, som är *relativt* något strängare än förvandlingsstraffen för grupper omfattande högre bötesbelopp. Vill man upprätthålla denna inre relation inom strafförvandlingsskalan — och något skäl att rubba densamma synes icke förefinnas — så måste man, med utgångspunkt från ett till hälften reducerat penningvärde, tillse, att enligt den nya tariffen ett visst bötesbelopp förvandlas med samma relativa stränghet, som nu tillämpas vid förvandling av ett hälften så stort bötesbelopp. Detta uppnås genom att i den nya tariffen varje i den hittills gällande tariffen ingående förvandlingsstraff kommer att svara mot dubbelt så stora bötesbelopp som i sistnämnda tariff.

Sedan det sålunda upprättade förslaget för yttrande remitterats till sakkunniga för verkställande av utredning av vissa frågor på strafflagstiftningens område, hava dessa[1]) i avgivet utlåtande förklarat sig intet hava att invända mot förslaget samt därvid anfört, att den föreslagna lagändringen visserligen måste leda till ett allmänt förkortande av förvandlingsstraffen och ur denna synpunkt kunde möta betänkligheter, enär det i princip torde få anses, att de ofta anförda skälen, för att vid en reform av straffsystemet de helt kortvariga frihetsstraffen, vare sig omedelbart eller medelbart ådömda, borde såvitt möjligt undvikas, intet hade förlorat av sin giltighet. Men då en allmän reform av strafflagen torde få antagas ännu dröja avsevärd tid, syntes, enligt de sakkunnigas mening, tillräckliga skäl finnas för att undanröja det missförhållande, som onekligen låge däri, att den bötesdömde, som betalade, i betraktande av penningvärdets förskjutning undsluppe med ett vida mindre straff än lagstiftaren avsett, medan den, som icke förmådde betala, drabbades av straffets fulla tyngd. Å andra sidan syntes dock inga skäl finnas för att sänka förvandlingsstraffets minimum under det nuvarande av tre dagar. Då lagstiftaren uppställt denna tidslängd såsom motsvarande 5 riksdalers böter, torde detta enligt de sakkunniga hava berott på hans övertygelse, att ett kortare förvandlingsstraff än tre dagar överhuvud vore praktiskt olämpligt. Och att samma förvandlingsstraff, tre dagar, motsvarade de olika bötesbeloppen 5—10 kronor, vore i princip ingenting annat än vad som gällde enligt nuvarande lag, i det t. ex. de olika beloppen 11—20 kronor motsvarades av fem dagars fängelse o. s. v.»

---

[1]) Professorn Johan C. W. Thyrén, hovrättsrådet William Linder och borgmästaren Jakob Pettersson.

Föredraganden uppläser härefter ifrågavande lagförslag eller förslag till lag om ändrad lydelse av 2 kap. 11 § strafflagen av den lydelse, bilaga[1]) vid detta protokoll utvisar, samt hemställer, att lagrådets yttrande över förslaget måtte, för det i 87 § regeringsformen omförmälda ändamål, inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan, bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Ivar Brynolf.

---

[1]) Denna bilaga, som är lika lydande med det vid propositionen fogade lagförslaget, har här uteslutits.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd onsdagen den 15 mars 1922.

Närvarande:

Justitierådet BERGLÖF, regeringsrådet ERNBERG, justitieråden MOLIN, APPELBERG.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 24 februari 1922, hade Kungl. Maj:t förordnat, att för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål lagrådets yttrande skulle inhämtas över upprättat förslag till *lag om ändrad lydelse av 2 kap. 11 § strafflagen.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsrådet Erik Geijer.

Detsamma föranledde följande yttranden.

Justitierådet *Appelberg:*

Det i svensk strafflagstiftning rådande systemet med bestämda, ofta relativt snävt begränsade böteslatituder samt en fast skala för bötesförvandling tager icke hänsyn till den omständighet att penningvärdet är föränderligt och medför därför vid sjunkande eller stigande av detta värde missförhållanden i två olika avseenden.

En dylik förändring åstadkommer i första rummet den mera direkt märkbara verkan att ett till visst belopp bestämt bötesstraff, om böterna erläggas och alltså ej förvandlas, drabbar lindrigare eller hårdare än lagstiftaren avsett allt efter som penningvärdet fallit eller stigit efter tiden för lagens tillkomst. Det kan visserligen tyckas, som om denna inverkan skulle kunna neutraliseras, eftersom domstolen har viss möjlighet att vid böternas utmätande inom latituden taga hänsyn till penningvärdets förskjutning och sålunda kan, när, såsom för närvarande är förhållandet, detta värde sjunkit, öka bötesbeloppet i proportion till penningvärdets fall. Huruvida domstolarna i någon större utsträckning begagnat sig av denna möjlighet, är givetvis svårt att konstatera; att detta understundom skett, torde man dock kunna antaga. Att sålunda vid böternas utmätande taga hänsyn till penningvärdets förskjutning måste emellertid, åt-

minstone såvitt angår böter inom de föga omfattande latituder, som äro de vanligaste i vår strafflag, anses principiellt oriktigt. Inom den av lagstiftaren för en viss förseelse fastställda latituden skola ju rymmas straff för alla tänkbara gradationer av denna förseelse; men skulle man på nämnda sätt taga hänsyn till penningvärdets fall, inskränktes i större eller mindre mån möjligheten att gradera straffet efter svårheten av den begångna förseelsen. De medelsvåra förseelserna skulle komma att träffas av straff, nära nog lika hårda som de svåraste, och mellan de svårare typerna, för vilka straffet i allt fall skulle satts närmare maximum, vore det ej alls möjligt att företaga någon gradation. Skarpast framstår det oegentliga i en sådan lagtillämpning, om man betänker att, därest en domstol med anledning av penningvärdets fall utmäter ett bötesstraff till dubbelt så högt belopp, som under normala förhållanden skulle hava ådömts, och detta icke kan av den dömde gäldas i penningar, han kommer att genom förvandlingen drabbas av ett nästan dubbelt så strängt frihetsstraff som det, lagstiftaren avsett att en dylik förseelse skall förskylla.

Även i ett annat avseende vållar penningvärdets förskjutning vissa olägenheter, nämligen såvitt angår förhållandet mellan ett ådömt bötesstraff och det frihetsstraff, vartill detta vid bristande tillgång till böternas gäldande förvandlas. Lagstiftaren låter enligt den i förevarande lagrum fastställda förvandlingsskalan visst bötesbelopp svara mot visst antal fängelsedagar. Han måste därvid utgå från det antagande, att dessa båda straff drabba den dömde ungefärligen lika hårt. Att detta är en fiktion, kan knappast förnekas; de båda straffen kunna svårligen med varandra jämföras, särskilt som de drabba skilda individer högst olika. Men lagstiftaren har ansett sig nödgad fastställa ett visst förhållande mellan de båda straffen och därvid funnit sig böra utgå från att i genomsnitt de i förvandlingsskalan mot varandra ställda straffen kunna anses jämbördiga. Från denna utgångspunkt sett måste en förskjutning av penningvärdet anses medföra en förändring av förhållandet mellan bötesstraff och förvandlingsstraff, så att, om penningvärdet fallit, bötesstraffet får anses i realiteten drabba den dömde så mycket mildare än det enligt förvandlingsskalan däremot svarande frihetsstraffet, som penningvärdet sjunkit från tiden för förevarande lagstiftnings tillkomst. Det kan icke bestridas, att förhållandet mellan de olika straffen blir ett annat än det lagstiftaren avsett och att den ändring i detta förhållande, som sålunda genom ovidkommande omständigheter vållats, framstår såsom en orättvisa.

Med hänsyn till den sänkning av penningvärdet, som sedan början

av 1880-talet ägt rum, kunna förhållandena för närvarande karakteriseras så, att om straffmåtten på principiellt riktigt sätt utmätas inom vederbörande latitud, alltså enligt vad förseelsens relativa svårhet föranleder men utan avseende å penningvärdets fall, bötesstraffen drabba de dömda mildare än avsett är, därest de gäldas med penningar, men med avsedd styrka, om de förvandlas till frihetsstraff. Det remitterade förslaget, som nu vill söka åvägabringa rättelse i de uppkomna missförhållandena, måste anses ytterst vila på den tankegång, att då sålunda bötesstraffen i penningar till följd av penningvärdets fall mildrats, förvandlingsstraffen böra, för att orättvisa ej skall föreligga, i motsvarande grad sänkas. De för utredning av vissa frågor på strafflagstiftningens område tillkallade sakkunniga hava i allt fall tolkat förslagets innebörd på detta sätt.

Det oegentliga i att på sådant sätt motverka olägenheterna av penningvärdets fluktuation framträder visserligen mindre skarpt, då detta ej sjunkit djupare än hos oss varit förhållandet; men givetvis skulle den valda utvägen hava framstått såsom fullkomligt orimlig, om penningvärdet fallit exempelvis såsom i Finland. I allt fall synas mig starka betänkligheter möta mot förslaget. Utgår man från att, såsom ovan framhållits, ett riktigt avvägande av bötesstraffen bör ske utan hänsynstagande till penningvärdets höjd, innebär förslaget, att straffen, såvitt de avtjänas efter förvandling, sänkas över lag till något över hälften av vad lagstiftaren avsett. Under det att för närvarande högsta förvandlingsstraffet för ett brott, som är belagt med böter upp till 500 kronor, uppgår till 53 dagar, skulle enligt förslaget det högsta straffet bliva 28 dagar. Betänker man, att i jämförelse med vad i andra länder gäller vår lag har ovanligt låga bötesstraff samt att utan tvivel en blivande reform av bötes- och förvandlingsstraffen kommer att gå i riktning av att söka öka deras effektivitet, kan svårligen förnekas, att förslaget innefattar ett steg i orätt riktning. Detta synes mig så mycket mera betänkligt som frågan gäller den stora övervägande massan av straff. Vad ovannämnda sakkunniga anfört till stöd för förslaget, nämligen att en allmän reform av strafflagen torde få antagas dröja ännu avsevärd tid, synes mig i stället tala starkt emot ett godkännande av detsamma i dess föreliggande skick. Skall, såsom måhända är påkallat, ändring av nuvarande regler vidtagas, synes därför åt denna böra givas en väsentligen annan riktning.

En fullt tillfredsställande lösning av de svårigheter, som penningvärdets starka fluktuerande framkallat å ifrågavarande område, torde knappast kunnat vinnas utan övergivande av det system, varpå vår strafflagstiftning i denna del vilar. Att helt övergå till ett nytt system,

exempelvis det i Norge gällande med rätt för domstolen att efter fri prövning utsätta det förvandlingsstraff, vartill böterna skola vid bristande tillgång övergå, torde svårligen på grund av de vittgående konsekvenser en dylik reform skulle medföra kunna nu ifrågasättas. I Finland har man emellertid genom en år 1921 skedd lagändring vidtagit en nog så genomgripande reform till undanröjande av de svårigheter, som penningvärdets fluktuation framkallat. Enligt denna lagändring skola bötesstraffen utsättas i dagsböter i ungefärlig överensstämmelse med det av professor Thyrén framlagda förslaget till straffreform, och har domstolen vid utmätande av antalet dagsböter att, med beräkning att högst tio marks böter svara mot en dagsbot, hålla sig inom de latituder, strafflagens speciella lagrum (i vilka någon ändring ej skett) stadga. Förvandling sker i allmänhet taget så, att en dags fängelse svarar mot en dagsbot, med en längsta fängelsetid av 180 dagar. Givet är, att ett system likartat med det i Finland sålunda genomförda icke låter sig utan vidare väl inpassa i vår strafflagstiftning och att vissa olägenheter äro förknippade med en dylik lösning. Betänkligheter i sådant hänseende framhöllos ock av Finlands högsta domstol vid den granskning, denna underkastade det där framlagda förslaget. Dessa betänkligheter ansågo dock de finska lagstiftande myndigheterna ej böra hindra förslagets genomförande. Härvid bör givetvis bemärkas, att i Finland penningvärdet fallit betydligt mera än hos oss och att sålunda olägenheterna härav där framträttt betydligt starkare. Vid det övervägande jag haft tillfälle ägna frågan har jag icke kunnat bilda mig någon bestämd övertygelse, huruvida något avgörande hinder föreligger att upptaga ett system av nämnda innebörd. Med hänsyn till den stora fördel en dylik reform skulle äga även ur den synpunkt, att domaren finge större möjlighet att avväga bötesstaffet efter den dömdes betalningsförmåga, synes mig frågan om en dylik provisorisk reform vara väl värd att tagas i övervägande.

Vill man stanna vid att utan rubbning av det nuvarande systemet söka nöjaktigt avhjälpa de föreliggande olägenheterna av penningvärdets fall, torde, logiskt sett, ligga närmast till hands att höja de nu bestämda böteslatituderna i förhållande därtill. Föredragande departemetschefen har avvisat tanken härpå. Han synes närmast hava haft för ögonen en ändring av samtliga lagrum, såväl i strafflagen som i andra lagar och författningar, vari bötesstraff utsatts. Givet är, att en dylik genomgripande revision av vår lagstiftning icke kan nu ifrågasättas. Men annorlunda ställer sig saken, därest det gäller att genom en särskild lag stadga förhöjning, exempelvis till det dubbla, av nu i olika lagar fastställda straffsatser med fastställande därjämte av en förvandlingsskala,

sådan som den föreslagna. Vad departementschefen mot en generell höjning av straffsatserna anfört beträffande ovissheten om det höjdläge, där den för närvarande ganska starkt fluktuerande allmänna prisnivån under en mer eller mindre avlägsen framtid kan komma att stadga sig, torde icke med större styrka kunna riktas mot ett stadgande av nu ifrågasatta innebörd än mot det remitterade förslaget självt.

Naturligtvis kunna mot en dylik lösning av föreliggande fråga framställas åtskilliga invändningar. Särskilt måste man ställa sig tveksam såvitt förhöjningen skulle avse straffsatserna i de under sista åren antagna lagarna och författningarna, såsom exempelvis de nästlidet år genomförda ändringarna i rusdrycksförfattningarna. Det är emellertid att märka, att på grund av den ifrågasatta ändringen i bötesförvandlingsskalan förvandlingsstraffen även i dessa fall ju ej komme att ökas utöver den av lagstiftaren ursprungligen avsedda längden, under det att det remitterade förslaget komme att få den verkan, att dessa förvandlingsstraff endast drabbade ungefär hälften så tungt som avsett varit.

Ävenledes kan tvekan göra sig gällande, om och i vilken omfattning undantag eljest bör ske från den ifrågasatta fördubblingen. Sålunda torde måhända fördubbling ej böra ske av de högsta bötesskalorna, exempelvis de som överstiga 1,000 kronor. Däremot synes mera klart, att undantag böra göras för bötesstraff, som utmätas efter särskild grund, t. ex. värdet av undandragna stämplar eller tullavgift för insmugglat gods etc.

Ehuru alltså den nu ifrågasatta lösningen ingalunda kan bliva fullt tillfredsställande, synes den mig i allt fall avgjort vara att föredraga framför den, som det remitterade förslaget innebär. Framhållas må, att en åtgärd i denna riktning förordades av Finlands högsta domstol i dess yttrande vid ovan omförmälda granskning. Ävenledes kan erinras, att Tyskland med anledning av de olägenheter, penningvärdets fall vållat i rättsskipningen, under nästlidet år antagit en lag, innefattande bland annat, att maximum för i lag eller författning utsatta bötesstraff som regel höjdes till det tiodubbla samt att vid förvandling 150 mark i stället för såsom hittills 15 mark skulle anses motsvara en dags fängelse.

Anmärkas må, att åt den nu angivna lösningen kan givas en annan, måhända lämpligare form. Man skulle nämligen kunna stadga, att domstolen efter utsättande av det inom den normala latituden utmätta bötesstraffet därjämte skulle i varje fall ådöma tilläggsböter i viss relation till detta, vilka tilläggsböter emellertid icke skulle vid förvandlingsstraffets bestämmande tagas i beräkning.

Vad nu anförts synes mig visa, att frågan icke underkastats till-

räcklig utredning. På grund härav och då med frågans avgörande torde utan större olägenhet kunna anstå ännu ett år, föranlåtes jag hemställa, att det remitterade förslaget icke i dess föreliggande skick framlägges för riksdagen samt att förevarande fråga göres till föremål för ytterligare utredning och övervägande.

Justitierådet *Molin:*

Jag delar i allt huvudsakligt de synpunkter, som framhållits av justitierådet Appelberg.

Förändring i penningens värde bör uppenbarligen — om man vill göra bötesstraffets effektivitet oberoende av dylik förändring — medföra höjning eller sänkning i de bötesbelopp, som ådömas, men icke ändring av tiden för det frihetsstraff, som inträder om böterna icke kunna betalas. Om man vore berättigad att förutsätta, att domstolarna vid böters ådömande bestämde beloppen med hänsyn till den på senare tiden inträffade nedgången i penningvärdet, vore någon principiell anmärkning icke att framställa mot den föreslagna reformen. Och den förändring i förvandlingsskalan, som det remitterade förslaget innefattar, synes vara lämpligen avpassad efter nu rådande förhållanden. Men framdeles inträffande avsevärd förskjutning i penningvärdet skulle, såsom också av departementschefen framhållits, påkalla en ny revision av tariffen. Emellertid torde en sådan lagtillämpning, som nyss nämnts, icke kunna anses principiellt riktig. Den är dessutom icke möjlig annat än i viss inskränktare omfattning; för svårare fall lämnar latituden intet eller otillräckligt utrymme för höjning av det normala bötesbeloppet. Den föreslagna reformens verkliga innebörd måste därför, på sätt ock framgår av de strafflagstiftningssakunnigas yttrande, anses vara den, att förvandlingsstraffet nedsättes på det att de bötesdömde, som icke förmå betala, må komma i åtnjutande av motsvarande strafflindring som penningvärdets fall — enär böterna i stort sett blivit utmätta utan hänsyn till nedgången i penningvärdet — medfört för dem, som erlägga böterna. Detta är motsatsen till vad ovan angivits såsom en naturlig följd av penningvärdets förändring.

Om nu det av den rådande ekonomiska situationen föranledda missförhållande, som ligger däri att den, som kan betala, erhåller en fördel framför den, som icke förmår betala, icke *kan* undanrödjas på annat sätt än genom den föreslagna i och för sig icke påkallade straffnedsättningen, tala måhända övervägande skäl för tillgripande av en dylik åtgärd. Men lika med justitierådet Appelberg anser jag det ingalunda vara klart, att icke missförhållandet kan avhjälpas på det rationellt riktiga sättet, nämligen genom att ändra det som är oriktigt, icke det som är

riktigt. Det bör därför närmare undersökas, huruvida icke den höjning av bötesbeloppen, som enligt vad ovan erinrats icke kan ernås genom lagtillämpning, kan utan allt för stor svårighet åstadkommas i lagstiftningsväg.

Givetvis bör därvid undersökas lämpligheten av sådan allmän utsträckning av böteslatituderna, som justitierådet Appelberg omnämnt. En dylik reform har emellertid en olägenhet gemensam med den, som det remitterade förslaget innefattar. Framtida förskjutning i penningvärdet påkallar ny lagändring.

Det gives enligt min uppfattning endast en utväg att utan rubbning av grunderna för ifrågavarande straffart bereda möjlighet för böters utmätande i full anslutning till det vid varje tidpunkt gällande penningvärde. Denna består däri att — med bibehållande av nuvarande böteslatituder och förvandlingsstraff — införa stadganden om tilläggsböter, som icke komma i betraktande vid förvandling till frihetsstraff. Normen för utmätande av dessa böter kan tänkas bestå i en bestämd men tid efter annan ändrad relation till de normala böternas belopp. Det kan ock tänkas att större frihet lämnas domstolen vid bestämmande av dessa tilläggsböter.

Vilkendera utvägen man än väljer, torde dock åtskilliga svårigheter möta; och då därtill kommer, att väl även frågan om en mera genomgripande omläggning av grunderna för bötesstraffet bör tagas under övervägande, förenar jag mig med justitierådet Appelberg i den av honom gjorda hemställan, att ärendet göres till föremål för ytterligare utredning och övervägande.

Regeringsrådet *Ernberg:*

De synpunkter, som framförts av justitierådet Appelberg, och de uppslag, som av honom angivits för ernående av en mera rationell och fullständig lösning av förevarande lagstiftningsspörsmål än som kan anses innefattad i det remitterade förslaget, synas mig böra föranleda därtill, att ärendet icke förelägges riksdagen förr än detsamma gjorts till föremål för ytterligare utredning och övervägande; och instämmer jag förty i den av honom gjorda hemställan.

Justitierådet *Berglöf:*

Man torde kunna utgå från, att vid upprättandet av ifrågavarande tariff en viss hänsyn tagits till penningens dåvarande värde. I alla händelser är det omotsägligt, att den sedermera inträffade, högst avsevärda nedgången av detta värde medfört en stark förskjutning i relationen mellan å ena sidan bötesstraffet och å andra sidan förvandlingsstraffet.

Penningvärdets fall synes emellertid av allt att döma sedan någon tid hava nått lägsta punkten för att efterföljas av en långsamt men stadigt fortgående rörelse i motsatt riktning. Med hänsyn härtill kan det visserligen å ena sidan anses tvivelaktigt, huruvida en revision av tariffen nu bör företagas; och detta desto mer som en dylik revision av praktiska skäl väl aldrig kan komma att med den ur teoretisk synpunkt önskvärda snabbheten och smidigheten anpassas efter penningvärdets växlingar. Men å andra sidan torde berörda förskjutning kunna antagas komma att under en ej allt för kort tidrymd fortfarande göra sig gällande i så pass hög grad, att den nu föreslagna lagändringen ej kan anses helt opåkallad. För min del vill jag därför ej motsätta mig densamma.

Lagrådet:

Vad beträffar övergångsbestämmelsen är att märka, att om böter förvandlas till fängelse eller straffarbete, som sammanlägges med omedelbart ådömt frihetsstraff, verkställigheten av förvandlingsstraffet icke är att anse såsom påbörjad, förrän tiden för det omedelbart ådömda frihetsstraffet gått till ända. Det är av vikt, att detta uppmärksammas, enär av det sagda följer, att ny förvandling skall ske i alla de fall, då vid tiden för lagens ikraftträdande verkställigheten pågår av ett omedelbart ådömt frihetsstraff, varmed sammanlagts ett enligt de äldre reglerna beräknat förvandlingsstraff.

Ur protokollet:

Erik Ölander.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 21 mars 1922.

Närvarande:

Statsministern och ministern för utrikes ärendena BRANTING, statsråden LINDQVIST, THORSSON, OLSSON, SANDLER, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, ÅKERMAN, LINDERS, SCHLYTER, ÖRNE.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Åkerman anmäler lagrådets den 15 i denna månad avgivna utlåtande över det till lagrådet den 24 februari 1922 remitterade förslaget till lag om ändrad lydelse av 2 kap. 11 § strafflagen.

Efter att hava redogjort för innehållet i lagrådets utlåtande anför föredraganden:

»Penningvärdets förskjutning sedan tillkomsten av 1864 års strafflag har, såsom i lagrådet framhållits, i två avseenden lett till olägenheter vid bötesstraffets tillämpning: 1) för den, som betalar böterna, blir straffet väsentligt *mindre* än avsett varit; 2) då detsamma icke gäller för den, som undergår förvandlingsstraff, blir sålunda, jämfört med lagstiftarens intentioner, straffet för den, som icke kan betala, väsentligt *svårare* än för den, som betalar.

Utom dessa olägenheter finnes emellertid en annan och större, som emellertid från början var given och följde av strafflagens egna principer. Bötesbeloppet utmätes utan avseende på den dömdes förmögenhetsförhållanden: den punkt på t. ex. skalan 5—500 riksdaler, där bötesstraffet fixeras, bestämmes enbart av brottets (förseelsens) svårhet. Det synes uppenbart, att en egentlig reform i främsta rummet bör taga sikte på denna olägenhet. Tydligen måste detta ske genom att på något sätt proportionalisera böterna, ställa dem i relation till den dömdes betalningsförmåga. Såsom anmärkts i lagrådet, har ett försök i denna riktning skett i Finland genom lag den 25 maj 1921, vilken upptagit den i det Thyrénska utkastet föreslagna dagsbotsprincipen. Tvivelsutan bör även hos oss, på denna eller någon annan väg, en effektiv proportionalisering

av böterna åstadkommas. Men genomförandet härav, om det skall vila på fast grundval, kräver en ganska ingående utredning, bland annat därför, att dagsbots- och överhuvud proportionaliseringsprincipen icke torde på samma sätt kunna tillämpas på obetydliga polisförseelser som på brott i mera egentlig mening. Även synes klokheten bjuda, att då nu Finland vågat detta experiment, under icke alltför kort tid avvakta det praktiska resultatet av reformen i nämnda land. Att nämligen en så genomgripande åtgärd under alla förhållanden har betydande praktiska svårigheter att övervinna vid tillämpningen, torde vara klart för var och en.

Även om man skulle anse, att nämnda mera djuptgripande omläggning av bötesstraffet vore genomförbar utan att fullbordandet av vår egen stora strafflagsreform avvaktas, så måste dock enligt vad förut av mig antytts med en dylik omläggning anstå under en icke alltför kort tillmätt tid. Under sådana förhållanden synes det riktigt att genast göra vad genast kan ske: undanröja *ett* bland ovanberörda missförhållanden, nämligen det, att förvandlingsstraffet på grund av penningvärdets förskjutning drabbar den till betalning oförmögne vida svårare än det motsvarande straffet drabbar den, som kan betala och verkligen betalar böterna. Naturligen hade det mest önskvärda varit att samtidigt undanröja även den andra förutnämnda olägenheten av penningvärdets fall, nämligen att de böter, som verkligen betalas, innebära ett vida *lindrigare* straff än lagstiftaren avsett. Men i betraktande därav, att bötesbestämmelserna i de olika specialförfattningarna tillkommit på olika tider och vila på olika grund, är denna uppgift långt mera komplicerad än den synes. Förslagsställaren inom lagrådet anför själv, att undantag från en ifrågasatt regel om böteslatitudernas fördubbling böra göras för bötesstraff, som utmätas efter särskild grund (t. ex. värdet av undandragna stämplar eller tullavgift för insmugglat gods etc.) och att även eljest tvekan kan göra sig gällande, så att fördubbling måhända ej torde böra ske av de högsta bötesskalorna, exempelvis de, som överstiga 1,000 kronor; ävenså att man särskilt måste ställa sig tveksam såvitt förhöjningen skulle avse straffsatserna i de under sista åren antagna lagarna och författningarna. Reflexionerna torde kunna fortsättas därhän, att det troligen bleve nödvändigt att företaga en genomgående omvärdering av så gott som alla bötesbestämmelser inom specialstraffrätten. Dessa svårigheter hävas naturligen icke genom införande av »tilläggsböter» i bestämd relation till de normala böternas belopp. Ville man åter, såsom ävenledes framkastats i lagrådet, giva domstolen frihet att bestämma tilläggsböterna, så betyder detta i själva verket, att domaren, förutom frihet att utmäta beloppet inom skalan, även finge frihet att för varje särskilt

fall bestämma själva skalan. Detta torde innebära en hos oss ny princip, som lätt kunde leda till villervalla i praxis, bland annat därigenom att somliga domstolar kanske begagnade sig härav till att proportionalisera bötesstraffet, andra icke.

Försiktighet förbunden med billighet synes mig därför tala för att nu omedelbart företaga varken mer eller mindre än vad *nu* utan olägenhet kan ske, nämligen avhjälpa åtminstone *ett* bland missförhållandena. Visserligen kvarstå de övriga, men de bliva icke härigenom större än förut.

Jag finner mig därför kunna förorda, att det föreliggande förslaget förelägges riksdagen till antagande.»

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten förordna, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Ivar Brynolf.

Stockholm 1922. **Kungl. Boktryckeriet.** P. A. Norstedt & Söner.
200552